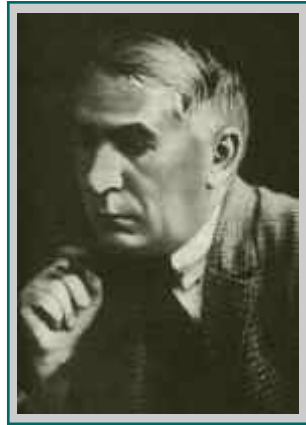

MÓRA FERENC
(1879-1934)

Móra Ferenc életében is a legnépszerűbb magyar írók közé tartozott; hatvan évvel a halála után még mindig az; nyilván így marad a jövőben is. Móra Ferenc könyveit jó olvasni: az olvasó gyönyörködik, néha együtt izgul a hősökkel, közben mosolyog, bár érzi, hogy tragédiákról van szó. Az olvasó szívébe zárja az író. Ha az irodalmi érték a szeretetreméltóság - márpedig ez is irodalmi érték lehet -, akkor Móra Ferenc helye a legelső között van. És talán nincs is még egy író, akinél annyira elválaszthatatlan egységben jelenik meg a derűs szelídség és a meg nem alkuvó, kemény férfiasság. És amúgy egész mellékesen, alighanem ő a legnagyobb magyar ifjúsági író. És ez önmagában sem kevés. De Móra ennél sokkal több.

A szegénységből érkezett, egy örökösen pénzgondokkal küzdő kiskunfélegyházai szűcs fia volt. Nehéz körülmények közt tanult, de sokat tanult, mert kisgyermek korától művelt ember akart lenni. Ehhez a családban jó hagyományok adódtak. A szegény szülők lelkesedtek negyvennyolc emlékéért, Kossuthért, Petőfi költeményeiért. Volt Mórának egy tizenöt évvel idősebb bátyja, Móra István, aki tanítónak ment, de közben költő, néprajztudós volt, akinek verseit és cikkeit szívesen hozták a szegedi újságok; még színdarabot is írt serdülő leányok számára, amelyet bemutattak. Tehát ha nem is volt igazán híres költő, az alföldi városokban ismert és tisztelt irodalmi embernek számított. Ő biztatta és a korai években segítette hamar tehetségesnek bizonyuló öccsét.

Móra Ferenc költőnek indult, gimnazista korában nemcsak az önképzőkörben tűnt ki, hanem egy félegyházi újság közölte is a diák írásait, s így az Alföldön, bátyja nyomában, már az ő neve is ismert kezdett lenni, amikor a fővárosban még senki sem tudott felőle. De csak húszéves korában volt anyagi lehetősége, hogy beiratkozzék a budapesti egyetemre. Természetesen tanárnak indult, de az már meglepő, hogy nem irodalmi vagy nyelvi szakra ment, hanem földrajz-természettudomány szakosnak. Minden izgatta: a természettudomány is. Ebből származott az első komoly kellemetlensége. Amikor vidéki tanár lett, igyekezett tanítani a korszerű természettudományt, csak hogy főigazgatója Darwint bűnözőnek és a darwinizmust bűnnek tekintette. És ha egy természettudomány tanár a haladó természettudományról mert beszélni tanítványainak - annak nem volt többé helye az iskolában. Móra ez időben Szegeden tanított, ott kellett búcsút mondania az iskolának. De ott maradt Szegeden, és szegedi maradt mindvégig, akkor is, amikor budapesti lapok ünnepelt munkatársa volt, s egymás után jelentek meg könyvei a fővárosban. Szeged szeretettel fogadta be. Előbb újságíró, s habár újságíró is maradt haláláig (a legkitűnőbb magyar publicisták egyike), hamarosan a Somogyi Könyvtár és a Városi Múzeum szolgálatába áll. Igazgatója Tömörkény

István, aki barátságába fogadja. Ennél jobb főnököt, irodalmi és tudományos útmutatót nem is kaphatott volna. Összebarátkozik Pósa Lajossal, akit egy időben a magyar gyermekirodalom klasszikusának tartottak. Pósa ugyan már életében sem volt igazán korszerű, művei hamar elavultak az időben, de kitűnő szervezője volt az ifjúsági irodalomnak, és híres lapja, az Én Újságom sok írónak adott lehetőséget jó ifjúsági irodalom kialakítására. Móra miközben könyvtáros és muzeológus, és egyre kitűnőbb szakértője a régészeti ásatásoknak, szorgalmas munkatársa Az Én Újságomnak, és egyre jobban feltűnik ragyogó stílusa következetesen ellenzéki hangú vezércikkeiben, amiért közvetlenül az első világháború előtt a Szegedi Napló főszerkesztője is lesz. Egyelőre mint költő, ifjúsági író és politikai újságíró lesz országos hírű. Politikai álláspontja a polgári radikalizmus, ami Magyarország akkori urainak igen veszélyesen hangzik. Móra már az első világháború előtt is kapott felségssértési pert a nyakába; később, az ellenforradalom idején nemzetgyalázás címen is bíróság elé állították. Egész politikai életét a börtön árnyékában töltötte, de valahogy mindig megúsza. Még a bírakat is megvesztegette szeretetre méltó egyénisége.

De már az első világháború előtt egyre népszerűbb ifjúsági regényei közé becsempésztett egy kitűnő politikai szatírárt. Megírta híres állatregényét, a Csilicsali Csalavári Csalavért (1913), amely, ha akarom, lebilincselő gyermekmese, ha akarom, a magyar feudalizmus gyilkos erejű persziflázsa. Ebből már bárki meghallhatta, hogy Móra, a szép mesék és a gyönyörködtető gyermekregények írója, az érzelmes hangú költő - jelentékeny regényíró lesz.

Az is lett. De közben volt a háború, és közben voltak a forradalmak. A polgári radikális Móra rokonszenven áll a Tanácsköztársaság mellett. Ezért az ellenforradalom idején kezdetben üldözött ember (életét és szabadságát az mentette meg, hogy a szegedi rendőrkapitány lelkes olvasója volt, és nagyon szerette Móra humorát). De közben - még a háború alatt - hirtelen meghalt Tömörkény, és nem is volt más alkalmas utód a könyvtár és a múzeum élére, mint a kellő nagy műveltségű Móra, aki a szakmában Tömörkény tanítványa volt. Így hát vidéki atyafiságos módon elintéződött, hogy Móra maradjon csak a tudományos intézmény élén, húzza meg magát, írjon humoros műveket, és nem lesz bántódása.

Akkor következett a remekművek közel másfél évtizede. Móra vidéki munkatársa lett a budapesti haladó polgári Világ című lapnak, majd amikor azt betiltották, utódjának, a Magyar Hírlapnak. Akik akkoriban már újságolvasók voltak, emlékezhetnek, hogy mennyire várták hétről hétre a Móra-cikkeket, amelyek humorba és csillogóan szép stílusba csomagolva mondták ki azokat az ellenzéki igéket, amelyeket az időben büntetlenül alig lehetett megfogalmazni. Móra azonban az írás nagy varázslója: mindent el tud mondani megalkuvás nélkül, és végül legföljebb kisebb botrányok kavarnak körülötte.

S a csevegő cikkek közé egyre gyakrabban csúsztak a kitűnő, egyszerre drámai és humoros novellák. Amit Tömörkény kezdett a maga sajátosan fanyar derűjével, azt folytatja Móra tündérien csillogó derűvel: kitarja az alföldi szegény emberek világát.

Akkor is a nagyok között volna a helye, ha csak rövid írásait írja. De már közvetlenül az első világháború után jelentkezett egy regénnyel, A festő halálával (későbbi címe: Négy apának egy lánya). Ha felületesen olvasom, humoros regény; ha megértem: tragikus társadalom- és lélekrajz. Írni és szerkeszteni tudása itt már teljes fegyverzetével jelentkezik. És azután megírja főművét, az Ének a búzamezőkről-t, a magyar falu örömeinek és bánatainak lírai finomságú, kitűnő lélekrajzzal formált, hősök nélküli hőskölteményét, a legszebb magyar regények egyikét (1927). De adós volt még a nagy történelmi regénnyel. Sokáig készült rá, végre 1932-ben megjelent az Aranykoporsó, amely egy lírai szerelmi történet köré felvetít egy

szükségképpen elmúló, hanyatló erejű társadalmat. Ez a regény a haldokló ókor látomása a haldokló polgári világból tekintve.

Volt egy kisregénye, a Hannibál föltámasztása, amely oly erőteljesen pellengérezte ki az egész Horthy-korszakot, hogy szerkesztő barátai lebeszéltek a közlésről: ebből már nem kellemetlensége, hanem baja származik. El is tette jobb időkre. Csak a felszabadulás után (tizenöt évvel az író halála után) jelent meg. Jelentékeny írás, odatartozik írója főművei közé.

Ez az élet szakadatlan önmérsztő munkával telt el, pedig Móra gyenge testalkatú volt, régóta lappangott benne a tüdőbaj. Egyre többet kellett gyógyhelyeket keresnie. Holott legszívesebben családjá körében élt: példás családapaként élte le életét, a végső években gyönyörűséggel élvezte nagyapa voltát. Évei azonban megszámláltattak. Ötvenöt éves volt, amikor megölte nem a régóta fenyegető tüdőbaj, hanem egy váratlan és gyorsan kifejlődő rák.

Gyászolta az ország, de a temetésén nem akadt neves férfi, aki méltó gyászbeszédet mert volna mondani fölötte. Túl gyanús ember volt a közkedvelt író. Ő maga mindig megúsza a kellemetlenségeket, de senki se tudta, milyen kellemetlenség éri, aki jókat mond róla.

De halála pillanatától fogva nemzeti klasszikus, még hozzá olyan klasszikus, akit nemcsak tisztelnak, hanem széles körökben olvasnak is.

